

IDENTITĂȚI PIERDUTE, IDENTITĂȚI REGĂSITE PE CALEA PLURILINGVISMULUI

LOST IDENTITIES, REDISCOVERED IDENTITIES ON THE ROAD TO PLURILINGUISM

Simona CONSTANTINOVICI
Facultatea de Litere, Istorie și Teologie
Universitatea de Vest din Timișoara
e-mail: simonadiana@hotmail.com

Abstract

People of the 21st century face an unprecedented freedom of movement and thinking. It's almost not important any more from what country are you from. We have entered into a globalization and multicultural era. People able to speak several languages, writers or simple citizens, must overcome linguistic barriers to deal with reality. Their personality, identity and soul are changed therefore. The means used in this battle are various and depend on people's internal structure, culture and aspirations. However, identity in alterity and variety in unity are both accepted in Europe.

Key words: *foreign language, words, plurilinguism, graft, identity*

Cuvinte cheie: *limbă străină, cuvinte, plurilingvism, grefă, identitate*

Plurilingvismul conduce la înțelegerea mai bună a universului, sub absolut toate aspectele sale. Limbile sunt porțile de pătrundere în lumi diferite, în culturi și civilizații care, altfel, ar rămâne intangibile, ca piesele într-un muzeu. Conceptul în sine este intim legat de cunoașterea parțială sau totală a mai multor sisteme lingvistice. Fiecare limbă cu alcătuirea ei, unele mai facile, altele mai greoaie, unele vechi, altele moderne. Dincolo de tabloul împărțirii limbilor în funcție de unele criterii bine delimitate, ce țin de sistemul gramatical, de asemănări structurale etc., se vorbește de existența limbilor *de salon*, a limbilor *moarte*, a limbilor *fascinante*, *melodioase*, *aspre*, *surprinzătoare*. Modalitățile prin care ne apropiem de o limbă străină sunt multiple. Putem s-o învățăm dimpreună cu limba maternă și atunci câștigul este enorm, deoarece este binecunoscută capacitatea copilului de a asimila, într-un timp foarte scurt, un bagaj informațional considerabil. Putem s-o învățăm la maturitate, prin procesul educațional. Putem să locuim o vreme într-o țară străină și s-o învățăm de la nativi, limba vie, care nu seamănă cu cea literară decât sub aspectul scheletului funcțional. La nivel colocvial, se produc mutații importante, devieri de la norme, față de limba literară asistăm aici la o declanșare de potențe lexicale și stilistice fără precedent. Dinamismul și flexibilitatea acestui nivel sunt bine cunoscute. Aprofundarea corectă și, de ce nu, rapidă a unei limbi depinde de individ, de cât de motivat e acesta și, nu în ultimul rând, deși ar putea să pară surprinzător, de cât de dotat e. Se știe că principiul analogiei funcționează foarte bine și-n învățarea limbilor străine. Spre exemplu, dacă suntem cunoscători a două limbi romanice, vom învăța în chip facil o alta, de aceeași factură, pentru că suntem obișnuiți să ne raportăm la ceva știut, deja asimilat.

Există persoane care sunt capabile să citească și să înțeleagă un text scris într-o limbă străină, dar totalmente incapabile să vorbească în fața unor nativi. Nu e vorba de un nonsens sau de un paradox. Cauzele pot fi de natură diferită: 1. nu stăpânesc bine limba, gramatica ei, cu toate subtilitățile, nu stăpânesc nivelul colocvial al limbii, fiind familiarizați doar cu nivelul literar, propriu stilului științific, spre exemplu; 2. în fața unei situații noi, cu care nu s-au mai confruntat, se inhibă, clachează.

Cu cât cunoaștem mai multe limbi, cu atât ni se deschid mai multe uși. e un enunț care poate funcționa ca un clișeu, dar el clamează, de fapt, un adevăr. Exemplele care-mi vin în minte, atunci când invoc plurilingvismul, sunt cele ale unor scriitori importanți ai secolului XXI. Herta Müller, recent câștigătoarea premiului Nobel pentru literatură, Dumitru Țepeneag, Milan Kundera, Andrei Makine sunt doar câțiva autori care se exprimă impecabil în două limbi străine, autori, prin urmare, bilingvi. Cazurile nu sunt nicidecum izolate. În lumea contemporană e aproape un trend să te exprimi în cel puțin două limbi străine.

Literatura „exilaților” – spațiu de căutare a sinelui

Căutarea identitară ia aspecte asemănătoare în cazul scriitorilor aflați în exil. E o trăsătură universală – am putea spune – a creatorului de pretutindeni și dintotdeauna. Limba străină este prima punte în înțelegerea unei lumi diferite de cea originară. Iată ce spune, în *Testamentul francez*, Andrei Makine:

„*Limba*, această materie misterioasă, invizibilă și omniprezentă, ce ajungea prin esența ei sonoră în fiecare colț al universului pe care tocmai îl exploram. *Limba* aceasta care modela oamenii, sculpta obiectele, șiroia în versuri, răcnea pe străzile invadate de mulțime, o făcea să zâmbească pe tânăra țarină venită de la capătul lumii... Dar, mai ales, palpita în noi, în inimile noastre, *asemenea unei grefe miraculoase*, deja plină de frunze și de flori, purtând în ea rodul unei întregi civilizații. Da, grefa aceasta era franceza.” [1]

Grefă (< fr. *greffe*) înseamnă fragment de țesut sau organ transplantat dintr-o regiune în alta a corpului aceluiasi individ sau de la un organism la altul. Sinonimul său ar fi *transplant*. Perioada de refacere a organismului după o astfel de operație e, de obicei, lungă și implică riscuri enorme. Autorul spune *grefă miraculoasă*, adică vede în ea, după parcurgerea obișnuitei perioade de acomodare a ființei cu necunoscutul, posibilitatea de a intra în ceva mai bun, care ține de *minune*, de *fantastic*, de *revelație*. Numai cine își părăsește pentru o perioadă mai mare de timp țara, viețuind pe meleaguri străine și învățând o altă limbă, înțelege ce înseamnă cu adevărat această *grefă lingvistică* și *spirituală*, cât de adânc e ea înfiptă în intimitatea ființei. Întoarcerea în țara de origine va fi, pentru scriitorul rus, punctul sensibil al unei călătorii în interiorul profund al Sinelui. Cel care trece printr-o astfel de experiență, și cu atât mai mult scriitorul, va cunoaște chinul și dulceața traversării a două lumi, a două spații de cultură, a două sisteme lingvistice, a două doruri. Mereu cu privirea înspre un trecut mai mult sau mai puțin depărtat de clipa prezentă, acest tip de călător va simți gustul sfâșierii interioare, al așa-zisei crize identitare. Se produce în timp o suprapunere a celor două identități, cu transfer vizibil de capital sufletesc, de semantisme culturale. Aparenta lor confundare sau suprapunere lasă suficient spațiu de rezervă, în care se varsă, ca-ntr-un râu, regrete, speranțe, deziluzii, inadaptație, frustrări, anomalii etc.

„Pentru prima oară în viața mea, îmi priveam țara din exterior, de departe, ca și cum nu-i mai aparțineam. Transpus într-o mare capitală europeană, mă întorceam să contempļu imensitatea lanurilor de grâu și a câmpiilor înzăpezite sub clar de lună. *Vedeam Rusia în franceză!* Eram altundeva. În afara vieții mele rusești. Și sfâșierea aceea era atât de dureroasă și totodată atât de exaltantă, încât a trebuit să închid ochii. Mi-a fost teamă că n-am să mai pot să-mi revin, că am să rămân acolo, în seara aceea pariziană. Strângând din pleoape, am respirat adânc. Vântul cald al nopții de stepă se răspândea din nou în mine.” [2]

Întotdeauna, renunțarea la limba maternă îmbracă formele unei adevărate drame. Individul proaspăt ieșit de sub protecția unei limbi în care a iubit și a creat la cote maxime, se vede partajat între două spații care, la un moment dat, se vor apropia atât de mult încât îl vor răni.

„Deci vedeam altfel! Era oare un avantaj? Sau un handicap, o țară? Nu știam deloc. Am crezut că pot să explic dubla perspectivă prin *cele două limbi ale mele*: într-adevăr, când pronunțam în rusă „ȚAR” (cu caractere chirilice în original – n.tr.), în fața mea se ivea un tiran crud; în timp ce cuvântul „tsar” în franceză se umplea de lumini, de zgomote, de vânt, de scânteierea lustrelor, de strălucirea umerilor goi ai femeilor, de parfumuri amestecate – de atmosfera aceea inimitabilă a

Atlantidei noastre. Am înțeles că va trebui să ascund cea de-a doua privire asupra lucrurilor, căci nu putea stărni decât batjocuri din partea celorlalți.” [3]

Superioritate prin cunoaștere, prin acel altceva pe care noi îl avem și ceilalți nu și care ne ridică din comun, ne înalță...? S-ar putea interpreta și astfel. Derapajul sentimental, cultural, uman, artistic este frapant în cazul romancierului rus. Cele două lumi ale sale sunt, de fapt, situate *ab initio* la poluri opuse. Pe măsură ce timpul curge în favoarea francezei, pe măsură ce Makine se înrădăcinează și se exprimă într-alt spațiu decât cel natal, cele două zone de cultură se apropie tot mai mult, până la confundare. Din intimitatea lor se ivește o supralume. Hibridată, dar viabilă.

Testamentul francez este și o carte despre formarea unui tânăr rus, despre profunzimea unor trăiri autentice: „Dar cea mai importantă inițiere a mea, din vara aceea, a fost să înțeleg cum poți să fii francez. Nenumăratele fațete ale acestei identități insesizabile se orânduieră într-un tot plin de viață. Era un mod de existență foarte ordonat, în ciuda excentricităților sale. Franța nu mai era pentru mine o simplă colecție de curiozități, ci o făptură sensibilă și consistentă, din care, într-o zi, o fărâșă fusese grefată în mine.” [4]

„De atunci încolo, vorbeam fără să ne spunem nimic. Am văzut instalându-se între noi paravanul cuvintelor alunecoase, al reflexelor sonore ale vieții de zi cu zi, al fluidului verbal cu care te simți obligat, nu se știe de ce, să umpli liniștea. Cu stupoare, descopeream că a vorbi era, de fapt, cel mai bun mod de a tăinui esențialul. Pe când, pentru a-l spune, ar fi trebuit ca vorbele să fie articulate cu totul altfel, să fie șoptite, să fie țesute în zgomotele înserării, în razele asfințitului. Din nou simțeam în mine *misterioasa gestație a acelei limbi* atât de diferite de cuvintele tocite de întrebuintare, (...)”.[5]

„Rusia, asemenea unui urs după o iarnă îndelungată, se trezea în mine. O Rusie nemiloasă, frumoasă, absurdă, unică. O Rusie opusă restului lumii prin destinul ei tenebros. Da, dacă la moartea părinților mei mi s-a întâmplat să plâng e pentru că m-am simțit rus. Și pentru că *grefa franceză din inima mea a început, din când în când, să mă doară foarte tare.*” [6]

Fascinația de la început, aceea a copilăriei, față de o altă țară, se transformă treptat în revoltă. Personajul devine conștient de faptul că va fi tot restul vieții un inadapdat sau „un mutant ciudat”.

La belle Roumaine, romanul lui Dumitru Țepeneag, e cartea unui autor pentru care, precum în cazul lui Makine, Franța a devenit țara de adopție, iar franceza a doua limbă. Era să scriu maternă și nici n-ar fi fost deplasat, având în vedere că tot din latină derivă și, chiar mai mult de atât, ea este unealtă de exprimare pentru un romancier important al literaturii universale. Personajul feminin trage după el țara comunismului. Țepeneag se folosește de dubla ei identitate (orientalo-occidentală) pentru a se asigura că într-adevăr Franța e salvarea. *La belle Roumaine* poate fi citit, într-o oarecare măsură, și ca un roman polițist.

La scriitorul român, apartenența la spațiul matern se face în cu totul altă manieră decât la Makine. Amănuntele ce țin de aspectul exterior, vestimentar, al ființelor, de numele lor sau de accent primează. Dacă la Makine se observă, încă de la începutul romanului, o subtilă privire în evantai, care hașurează zone largi de sensibilitate, de trăire autentică, la Țepeneag refuzul de a se întoarce *acasă* pe calea afectului este absolut. Makine se scindează, prin vocea personajului masculin principal, în două entități care, cu eforturi supreme, caută să se întrească, să revină la totul din care s-au desprins. Țepeneag vorbește prin femeia cu nume și identitate incert(ă) (*Ana, Ann, Annette, Hannah*), iar acțiunea e situată în mai multe țări ale Europei, certificând parcă nevoia omului de secol XXI de a trăi peste tot în lume ca acasă, ca în propria-i țară. Scriituri diferite, dar care converg spre aceeași căutare a sinelui. Observația generală, valabilă pentru ambele romane, e că, orice am face, oricât ne-am strădui, un ceva, un *je ne sais pas*, un *presque rien*, uneori abia sesizabil, ne trădează originea. Este vorba, până la urmă, în cele două romane, de două obsesii până la un punct identice: *nostalgia originii*. La scriitorul rus, punctul de coagulare a secvențelor temporale, nucleul de la care prezentul și trecutul se concurează, se suprapun, se anihilează, se ordonează firesc, e Charlotte Lemonnier, bunica dinspre mamă, de origine franceză, poate mai

puternică, mai bine definită decât Alioșa, naratorul. La Țepeneag, factorul de contact dintre multiplele fațete ale personajului feminin central este familia românească, școlită la Paris. Makine gândește și scrie cu sufletul în vârful peniței. Țepeneag gândește și scrie cu armele rațiunii la atac. Poeticitatea maximă recognoscibilă în paginile romanului makinian și care crește cu fiecare pagină, sensibil, fascinant, nu va fi întâlnită la Țepeneag. Scriitorul român mizează pe limbajul frust, de o simplitate, de cele mai multe ori, dezarmantă. Respingerea poeticității este una din armele sale romanești cele mai eficace. Asta nu înseamnă că intruziunea câte unei unde de mister în conturarea personajului feminin, mai cu seamă, dar și a unei intertextualități proprii (întoarcerea spre alte scrieri ale sale, pe calea unui detaliu) sunt respinse.

Ana e confundată, din pricina vocii, cu actrița de origine română Elvira Popescu. Iată un fragment care se constituie în veritabil spațiu de interculturalitate:

„Probabil că se simțea umilită că țara ei nu însemna mai nimic în ochii francezilor, care, în schimb, cel puțin după înfrângerea de la Berezina, se temeau de imensa Rusie, ba chiar ajunseseră să o venereze. Preferați accentul rusesc? Foarte bine! O să-l aveți cu vârș și îndesat... Unii ar putea afirma că accentul ei nu era autentic. Ei și! Cine putea să-i controleze autenticitatea? Numai rușii. Or, rușii sau francezii de origine rusă erau mai degrabă încântați că o actriță de talia lui Elvire Popesco vorbește franțuzește cu un așa-zis accent rusesc. Așa că-și țineau gura, nu-i criticau accentul, n-o demascau, ba chiar făceau să circule zvonul că defapt ar fi moldavă, iar scrisorile către părinții rămași acolo, departe, și le scria în alfabet chirilic. Aparținea, așadar, mării familii a poparelor care viețuiesc sub oblăduire rusească.” [7]

„Ea vorbea franțuzește cu accentul ei românesc. Și părinții ei, deși trăiseră la Paris mai mulți ani, aveau un accent. Ea a preluat accentul lor. N-a învățat franceza într-o școală franceză, așa cum ar fi vrut tatăl ei. Și nici la Paris n-a fost când era copilă. N-a apucat. Se schimbaseră regimul, iar părinții pierduseră toată averea. Tatăl a făcut și pușcărie. La Canal, în Gulagul românesc din timpul lui Gheorghiu-Dej, șeful partidului înainte de Ceaușescu.” [8]

Herta Müller, la rândul ei, în *Regele se-nclină și ucide*, meditează, dintr-un alt unghi, asupra rostului pe care cuvintele, materne sau străine, și-l zidesc, de la naștere până la moarte, în trupul scriitorului. Captivă a două sisteme lingvistice, germana, limba maternă, și româna, Herta Müller înțelege cât de greu, aproape imposibil, uneori, e să te exprimi. Nu există limbă care să se muleze perfect pe sângele, limfa, sentimentele, vocea cuiva. Nu există cuvinte care să fie totalmente fidele unei realități. De obicei, e vorba de trădarea, până la anulare, a unei realități prin cuvânt. Forțată de regimul comunist să părăsească țara în 1987, scriitoarea a simțit de foarte tânără, pe propria-i piele, cum se trăiește strâmb, anormal, în raport cu lumea, cu ceilalți, dar și cu sinele cel mai profund. Dar, poate, mai indicat ar fi să lăsăm textul să vorbească, pledând totodată pentru înțelegerea spiritelor „obligate” să-și zidească, la un moment dat, dintr-o supralimbă, un scut, o modalitate de supraviețuire: „Nu-i adevărat că pentru orice există cuvinte, și nici că gândim totdeauna cu ele. Până și în ziua de azi multe lucruri nu le gândesc în cuvinte: nu le-am găsit pe cele potrivite nici în germana satului, nici în germana de la oraș, nici în română, nici în germana din Est sau din Vest. Și în nici o carte. Domeniile lăuntrice nu se suprapun cu limba, ele te târăsc într-acolo unde cuvintele nu-și pot avea sălaș. Și, adeseori, tocmai despre lucrurile esențiale nu se mai poate spune nimic. Iar impulsul de a vorbi despre ele funcționează bine tocmai pentru că își ratează ținta. Că vorbele ar fi în stare să descurce lucrurile întortocheate – această convingere n-am întâlnit-o decât în Occident. Vorbele nu pun orânduială nici în viața din porumbiște, nici în viața de pe asfalt. Tot așa, numai în Occident am auzit spunându-se că omul nu-i capabil să îndure lucrurile fără sens.

Ce-ar putea face vorbele? Când viața în mare parte nu mai e cum trebuie să fie, cuvintele se prăvălesc și ele. Am văzut prăbușindu-se cuvintele pe care le aveam. Fiind încredințată că o dată cu ele s-ar fi prăbușit, dacă le-aș fi avut, și cele pe care nu le aveam. Iar cuvintele inexistente ar fi ajuns la fel cu cele existente, care se prăbușiseră. N-am știut niciodată de câte cuvinte ar fi nevoie pentru a acoperi pe deplin goana buimacă de sub frunte. O goană îndepărtându-se iarăși, cât ai clipi, de cuvintele anume găsite pentru ea. Dar care sunt aceste cuvinte și cât de iute ar trebui ele să-ți stea la

îndemână și să alterneze cu altele, pentru ca să ajungi din urmă gândurile? Și-apoi, ce-nseamnă „să ajungi din urmă”? Doar gândirea vorbește cu totul altfel cu sine însăși decât vorbesc cu ea cuvintele.” [10]

Mărturii directe sau indirecte ale afecțiunii pentru țara de adopție (Franța, respectiv Germania) găsim, la tot pasul, în scrierile celor trei autori. Cineva se poate întreba, în acest context, de ce nu sunt subliniate sau chiar exacerbate, de asemenea, în aceleași opere, tendințele xenofobe, denunțarea unui anumit tip de rasism, disprețul pentru tot ce înseamnă străin. O întrebare dificilă la care se poate răspunde doar prin citirea integrală a textelor și interpretarea lor „cu garda sus”.

Partea secundă a acestui studiu ar putea porni de la un citat excerptat din romanul lui Dumitru Țepeneag, de la cuvinte care traduc, de fapt, o realitate:

„- În România sunteți cu toții francofoni, spuse admirativ Wolfgang.

- Așa era pe vremuri. Generația părinților mei era francofonă. Mă rog, vreau să spun, oamenii bogați, școliști la Paris, intelectualii. Pe când acum... La școală se învață mai degrabă engleza. Românii au devenit americanofili. Și anglofobi... Îi așteaptă de ani de zile pe americani să-i salveze de comuniști.” [9]

Internaționalizarea limbilor romanice, globalizarea conștiințelor

E hipercunoscut faptul că limbile romanice, fără excepție, cunosc un fenomen lingvistic comun, anglicizarea on line, fără limite, prin diferite canale. Comerțul este unul din domeniile vizate. Magazinele, chiar și cele de cartier, ca să nu mai vorbim despre hipermarketuri, își fac o reclamă pregnantă uzând de cuvinte și expresii anglo-americane. Apoi, limbajul oral, în general, care cunoaște o dinamică fără precedent. Lumea științifică, de asemenea. Pentru a pătrunde în elita lumii științifice internaționale este necesar să cunoaștem cel puțin o limbă de circulație internațională, de preferință engleza. În acest context, germana și franceza pierd teren. Revistele care se respectă pretind rezumate ale articolelor în engleză sau chiar lucrarea în integralitatea ei să fie redactată într-o limbă de circulație internațională. Limbajul internetului se construiește din mers, sub ochii noștri, făcând permanent apel la engleză. Goana după simplificarea vorbirii, a limbajului uzual, după prescurtarea până la anulare a comunicării, în general, traduce un abandon al umanității, al sensibilității. Asistăm la un proces accelerat de schematizare, brevilocvență, automatizare, artificializare și, în final, desemantizare a comunicării. Voi da, în continuare, un exemplu în acest sens. El poate să le pară unora extras dintr-un film science fiction. Toate aceste lucruri însă se întâmplă în zilele noastre și sunt urmarea transformărilor pe care societatea le suferă. Titlul, *Cum lucrează „roboții” corporatiști în call center*, condensează, sub forma unei subordonate circumstanțiale de mod, semantismul întregului text al articolului de ziar despre care va fi vorba în rândurile următoare.

„Culmea globalizării: multinațională franceză, raportează în Grecia și are filială în România, dar lucrează în alte câteva zeci de țări. Fiecare angajat gândește în limba lui, dar când se întâlnesc vorbesc toți în engleză.

Peste o sută de omuleți stau concentrați cu căștile pe urechi și cu ochii în calculatoare. Vorbesc continuu: „Bună ziua. Numele meu este..., vă sun din partea companiei Cutare. În ceea ce privește abonamentul dumneavoastră de telefon, vă informăm că...”. Stau unul lângă altul, cu niște separatoare între ei, într-un fel de sală mai elegantă. Seamănă cu agitația dintr-o redacție, numai că omuleții de aici se cheamă că sunt agenți. Telefoniști, mai pe românește.

Team leaderul, „șeful găștii”

Cum vorbesc aproape continuu, la fiecare 45 de minute trebuie să ia pauză, că li se usucă gura. N-au voie să spună un singur cuvânt anapoda sau să pună ceva în plus de la ei, până și formulele de politețe („Mulțumesc, vă doresc o zi cât mai plăcută în continuare”) trebuie respectate întocmai. Nici să se enerveze nu e voie. Dacă i-ar scăpa cuiva vreo înjurătură sau cine știe ce cuvânt anapoda, supervisorul află în 30 de secunde. Nu riscă nimeni așa ceva. Sala are un perete întreg numai geam, astfel încât omuleții de la telefon să se știe supravegheați de șefi și să nu facă vreo prostioară în timpul programului. (...)

În sediul de la București, totul este organizat ca un stup. Agenții sunt baza companiei, „muncitorii”. Sunt supravegheați permanent de un team leader. „Puteți să-i mai spuneți și șeful găștii”, ne zic angajații. Urmează apoi poziții cu denumiri englezești: supervizor, account manager, operation director și CEO, șeful cel mare pe România. Pe fondatorul companiei prin România nu-l vezi mai niciodată. Se plimbă mai mult prin Miami și State.” [11]

Se observă lesne cum acest articol vehiculează un lexic de sorginte engleză pentru a descrie cât mai fidel atmosfera dintr-o “multinațională franceză” cu sediul la București. Faptele creionate aici reprezintă, de fapt, o situație simptomatică pentru întreaga societate românească, obligată să participe, și în acest fel, la aderarea la Uniunea Europeană. Aspectele pozitive și negative ale problemei pot fi ușor decelate din substanța acestui fragment de articol excerptat din presa vremii. *Corporatist* e un termen intrat în limbă de ceva vreme. *Corporație, corporatism, corporativ, corporatist* formează deja în limbă o familie de cuvinte. *Team leader* e un termen “tradus” în text prin “șeful găștii”, o apozitie nominală. Dacă trunchiem expresia, observăm că, în româna actuală, cei doi termeni care-o structurează au un comportament diferit. *Team* se păstrează cu grafia și pronunția din engleză (art. *teamul*), deci este un barbarism. *Leader* s-a adaptat românei: *lider, -i*. Cititorul este avertizat că urmează denumiri englezești: *supervizor, account manager, operation director și CEO*. Pentru neavizați, ultimul cuvânt, o abreviere, beneficiază, și el, de “suport” definițional: “șeful cel mare pe România”.

Dincolo de lexicul utilizat de redactor, pigmentat cu anglicisme, la care am făcut referire în rândurile de mai sus, acest articol reflectă, la modul cel mai transparent, starea din companiile românești la ora actuală. Calificarea obținută uneori cu greu de tineri prin absolvirea unei facultăți este abandonată în favoarea unei munci mai bine plătite. Dezumanizarea, plafonarea, pierderea reperelor, a centrului comunicațional, format din familie, prieteni etc sunt numai câteva aspecte negative ale integrării într-un spațiu artificial și adesea ostil ca cel descris mai sus. Lucrând mult, acești indivizi își vor răsfrânge frustrările asupra apropiaților. Un cerc vicios se va crea, în care vor fi angrenați tot cei care au tangență cu ei. Oamenii își pierd identitatea, se robotizează, limbajul folosit este unul rigid, o limbă schematizată la maximum, care nu transmite nimic în afara unui set sec și limitat de informații. Și toată această muncă de pseudocomunicare este supravegheată atent, pentru că, dincolo de automatisme, se ascund afaceri de milioane de euro. Directorii acestor companii nu se vor hazarda să acorde importanță prea mare angajaților. Ei sunt niște simple instrumente de comunicare pentru directorul firmei. În Franța, la compania Renault, din pricina unei suprasolicitări, unii angajați au clacat. Unii s-au sinucis, creând o situație fără precedent. Cei rămași pe baricade, confrunțați cu îngrozitoarele vești, au avut nevoie de sprijinul unor psihiatri. Sună cât se poate de frumos: “Asistați la locul de muncă de persoane specializate.” Realitatea este însă una sumbră. Nu se cunosc arme de luptă eficiente împotriva acestei situații de secol XXI.

Un caz diferit, de bună seamă, de cel al scriitorilor din exil, “obligați” să se exprime într-o altă limbă pentru a face față unei situații angoasante și pentru a-și păstra, finalmente, statutul de scriitori recunoscuți, dobândit cu greu încă de pe vremea șederii în țară. Dar, până la urmă, e vorba tot de o luptă a sinelui pentru păstrarea identității. În cazul unora, putem vorbi de o victorie în fața timpului, pe când, în cazul celorlalți, e vorba, mai degrabă, de o pierdere a identității, de o profundă dezumanizare.

„(...) identitatea nu funcționează prin atribuire, ci prin asumare. Imre Kertész (câștigătorul Premiului Nobel pentru literatură, 2002 – n.n.) confirmă în mod strălucit această aserțiune când declară că refuză să fie încorporat în vreo identitate colectivă, că nu se consideră nici ungar, nici evreu, definindu-se ca un produs al culturii europene, deșezădăcinat și decadent.” [12]

Epilog: Am participat recent la *Grand Forum Francophone pour la recherche et l'innovation*, organizat de Université Paris VIII. Participanții veneau din toate colțurile lumii. Limba franceză era limba congresului, dar am constatat, de fapt, o deviere a acesteia spre engleză, astfel încât, la un moment dat, se vorbea... bilingv, în franceză și engleză, simplu, direct, nonșalant.

Europa acceptă identitatea în alteritate, diferența în unitate. Deși au fost lingviști autohtoni care s-au opus vehement acestei tendințe (vezi regretatul lingvist George Pruteanu), justificând existența în limbă a suficienți termeni pentru a nu apela nicidecum la cei străini, limba și-a urmat nestingherită „viața” ei, cursul firesc. Nu putem adopta legi pentru stoparea neologizării sau „barbarizării” unei limbi. Sau, altfel spus, în cazul adoptării lor, am asista la o siluire a drepturilor naturale proprii unei limbi și consfințite prin uz și dinamică.

Concluzii

Scriitori sau simpli participanți la viața socială trepidantă a secolului XXI, vorbitorii de limbi străine se confruntă cu o realitate evidentă și adesea dureroasă, aceea a nevoii de a depăși, cu orice preț, obstacolele lingvistice în stare a le leza personalitatea, identitatea, sufletul, în ultimă instanță. Armele cu care luptă fiecare sunt diverse și țin de structură interioară, cultură și aspirații. Oricum ar sta lucrurile, Europa acceptă identitatea în alteritate, diferența în unitate.

BIBLIOGRAFIE

1. Andrei Makine, *Testamentul francez*, Polirom, 2002, p. 46.
2. Andrei Makine, *Testamentul francez*, Polirom, 2002, p. 47.
3. Andrei Makine, *Testamentul francez*, Polirom, 2002, p. 54.
4. Andrei Makine, *Testamentul francez*, Polirom, 2002, p. 105.
5. Andrei Makine, *Testamentul francez*, Polirom, 2002, p. 144.
6. Andrei Makine, *Testamentul francez*, Polirom, 2002, p. 169.
7. Dumitru Țepeneag, *La belle Roumaine*, Pitești, Editura Paralela 45, 2004, p. 14.
8. Dumitru Țepeneag, *La belle Roumaine*, Pitești, Editura Paralela 45, 2004, p. 33.
9. Dumitru Țepeneag, *La belle Roumaine*, Pitești, Editura Paralela 45, 2004, p. 133.
10. Herta Müller, *Regele se-nclină și ucide*, traducere și note de Alexandru Al. Șahighian, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 13-14.
11. Alina Turcitu, *Cum lucrează „roboștii” corporatiști în call center*, în „Gândul”, anul V, nr. 1369, 14 octombrie 2009, p. 11.
12. Petre Răileanu, *Scriitori fără patrioți!*, în „Dilemateca”, anul V, nr. 45, februarie 2010, p. 7.